

ترجمه و تألیف
علیرضا خدایمی

انسان‌شناسی بیماری

گفتارهایی از

کلود لوی-استروس، مارک اوره، هاروید لو بروتون، فیلیپ دسکولا و دیگران

انسان‌شناسی

www.ketab.ir

بسم الله الرحمن الرحيم

انسان شناسی

انسان شناسی بیماری

گفتارهایی از کلود لوی-استروس، مارک اوژه، داوید لو بروتون، فیلیپ دسکولا و دیگران

ترجمه و تألیف: علیرضا خدای (عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی)

ناشر: انسان شناسی

طراح جلد و صفحه آرا: علی قربی

ویراستار: معصومه احمدی

چاپ اول: پاییز ۱۳۰۰

تیراژ: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۲۸۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۸-۰۹۲-۳

نشانی انتشارات: تهران، خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، ط ۲، واحد ۵۰۷

تلفن: ۶۶۳۶۶۰۰۲

نشانی فروشگاه: تهران، خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، ط ۱، واحد ۳۱۷

اندریشه احسان تلفن: ۶۶۳۶۶۰۰۱

پست الکترونیک: anthropology.pub@gmail.com

کلیه آثار منتشره این انتشارات در جهت ایجاد فضای آزاد علمی و نظر شخصی نویسندگان محترم آن است و لزوماً مورد تأیید

نشر انسان شناسی نیست

عنوان و نام پدیدآور: انسان شناسی بیماری / گفتارهایی از کلود لوی استروس ... [و دیگران] : [مترجم] علیرضا خدای.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات انسان شناسی، ۱۳۰۰.

مشخصات ظاهری: ۲۶۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۸-۰۹۲-۳

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: عنوان اصلی: Anthropology of Disease.

یادداشت: گفتارهایی از کلود لوی استروس، مارک اوژه، داوید لو بروتون، فیلیپ دسکولا و دیگران.

یادداشت: نمایه.

موضوع: انسان شناسی پزشکی: Medical anthropology

موضوع: بیماری ها -- جنبه های اجتماعی: Diseases -- Social aspects

موضوع: بیماری های زیست محیطی: Environmentally induced diseases

شناسه افزوده: لوی-استروس، کلود، ۱۹۰۸ - م. Levi-Strauss, Claude

شناسه افزوده: خدای، علیرضا، ۱۳۳۲ - مترجم

رده بندی کنگره: GN ۲۹۶

رده بندی دیویی: ۳۰۶/۲۶۱

شماره کتاب شناسی ملی: ۷۵۵۴۴۱۶

وضعیت رکورد: فیبا

فهرست

۵.....	پیشگفتار
۲۵.....	انسان‌شناسی بیماری
۴۱.....	بیماری و پزشکی
۶۷.....	بیماری، ابژه‌ای برای انسان‌شناسی اجتماعی
۸۳.....	اثربخشی نمادین
۱۲۱.....	بدن و انسان‌شناسی: اثربخشی نمادین
۱۴۵.....	در میانه درد و رنج: رویکردی انسان‌شناختی
۱۶۵.....	پزشکی، بدن و انسان‌شناسی
۱۸۱.....	انسان‌شناسی پزشکی: پیوندگاه‌های محلی، چالش‌های جهانی
	انسان‌شناسی نظام‌های بازنمایی بیماری: بازبینی چند پژوهش انجام‌شده در فرانسه
۲۱۵.....	امروز بر مبنای تجربه‌ای از بروز
۲۴۹.....	بیماری، شفا و امر قدسی پزشکی‌های «مردمی» و «عالمانه» در فرانسه امروز ...
۲۷۷.....	دین، سلامتی و بیماری
۲۹۵.....	درس‌های حکیمانه بیماری جنون گاوی
۳۰۵.....	ما و ویروس کره زمین شده‌ایم!
۳۱۳.....	ویروس‌ها، دانش‌ها و اپیدمی‌ها: برساخت اجتماعی چه چیزی؟
۳۲۷.....	رویکردی انسان‌شناختی به نظام طبایع چهارگانه در طب عامه ایران
۳۵۵.....	نمایه

پیشگفتار

انسان‌شناسی بیماری، گرایشی است که در بیشتر کشورها، به تبعیت از سنت آمریکایی، ذیل عنوان «انسان‌شناسی پزشکی»^۱ شناخته می‌شود. در این کشورها، انسان‌شناسی پزشکی عملاً به سه بخش عمده تقسیم شده است: (۱) انسان‌شناسی سلامت یا بهداشت، (۲) پزشکی مردمی^۲ و (۳) انسان‌شناسی بیماری. انسان‌شناسی سلامتی یا بهداشت، گرایشی است که بر کاربردهای عملی دستاوردهای تحقیق تأکید دارد. این شاخه از کمک رشته‌های گوناگون (جامعه‌شناسی، اقتصاد، جغرافیا، تاریخ و...) خود را بی‌نیاز نمی‌بیند و دیدگاهی عمدتاً چندرشته‌ای دارد. پزشکی مردمی نیز بیشتر به ابعاد بومی توجه می‌کند و بر دانشی تجربی درباره محیط، بدن انسان و خواص درمانی عناصر گیاهی و حیوانی مبتنی است. وظیفه انسان‌شناسی بیماری نیز مطالعه بیماری در بستر فرایندهای اغلب پیچیده اجتماعی، چه در جوامع موسوم به «سنتی» و چه در جوامع «مدرن» است. در این باره منطق طبقه‌بندی بیماری‌ها، تبیین سازوکار بیماری مورد مطالعه، سبب‌شناسی بیماری، شناخت ذهنیت و تفسیر فرد از بیماری، در شمار موضوعاتی‌اند که انسان‌شناس با آنها سروکار دارد.

1. Medical Anthropology

2. Ethnomedicine

البته باید یادآور شد که مطالعات مربوط به ابعاد اجتماعی و فرهنگی بیماری، پیشینه‌ای طولانی دارد. تا قبل از شکل‌گیری انسان‌شناسی بیماری، نوشته‌هایی در پیوند با پزشکی «مردمی» و آنچه پزشکی «عالمانه» می‌نامیدند در دست است. این نوشته‌ها بیشتر کار مورخانی بود که به اسناد مکتوب مراجعه می‌کردند و به بسترهای اجتماعی و فرهنگی و نیز مطالعات میدانی چندان توجهی نداشتند. با این حال، همه آنها در آثار خود بر وجه دینی یا جادویی بیماری در جوامع گذشته انگشت می‌گذاشتند. این را هم می‌دانیم که از دیرباز در بسیاری از جوامع (عمدتاً کشاورز) کسانی بوده‌اند که کار درمان را انجام می‌دادند، ولی افرادی حرفه‌ای نبودند. در این جوامع، تمایزی میان دانش پزشکی و دانش غیرپزشکی وجود نداشت. از سوی دیگر، باید حتماً به خاطر داشت که مفهوم پزشکی «عالمانه» به هیچ وجه خاص کشورهای غربی نیست. در این باره لازم است یادآوری کنیم که زمانی می‌توان از پزشکی «عالمانه» سخن گفت که دو شرط فراهم باشد: وجود حرفه پزشکی و وجود سنتی مکتوب و بنابراین مدون؛ بر این مبناست که می‌توان از پزشکی‌های «عالمانه» در سرزمین‌های اسلامی، هند، چین، یونان، مصر، آرتک و... سخن گفت. در این سرزمین‌ها نهادهایی (مشخصاً آموزشی) وجود داشتند که به دانش پزشکی مشروعیت می‌دادند و گاهی نیز مدارکی برای اشتغال در این حوزه صادر می‌کردند. دانشی که درمانگران حرفه‌ای یا همان پزشکان داشتند، با دانش افراد عادی که اطلاعات پزشکی داشتند، از نظر محتوا متفاوت بود، ضمن اینکه گروه نخست به نهاد پزشکی وابسته بودند.

اما از نیمه دوم سده نوزدهم بود که انسان‌شناسان به بیماری و درمان به مثابه حوزه پژوهشی مجزا علاقه پیدا کردند. نخستین کار میدانی در این زمینه را ویلیام هالس ریورس^۱ (۱۸۶۴-۱۹۲۲) انگلیسی انجام داد که خودش، هم روان‌پزشک

بود، هم عصب‌شناس و هم انسان‌شناس. او نخستین کسی بود که از روان‌کاوی برای تبیین بیماری استفاده کرد و در کتاب پزشکی، جادو و دین نشان داد که بنیان نظام پزشکی جوامع موسوم به ابتدایی را جهان‌نگری تشکیل می‌دهد. وی فهم نظام پزشکی جوامع پیشرفته را موکول به مطالعه اشکال ساده پزشکی جوامع موسوم به ابتدایی می‌کرد، اما نخستین متخصص انسان‌شناس بیماری اروین اچ. اکرکنشت^۱ بود که در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ سده بیستم نوشته‌های زیادی از خود به جا گذاشت. وی با انگاره تحول جوامع از جادو به پزشکی و سپس علم که میراث دیدگاه تکامل‌گرایانه جیمز فریزر - انسان‌شناس پرآوازه اسکاتلندی - بود به مخالفت برخاست. او اذعان داشت که نظام فکری پزشکی جوامع ابتدایی، بر اصولی منطقی مبتنی است اما از آنجاکه این‌گونه پزشکی، بیماری را در چارچوب دیدگاهی جادویی-دینی قرار می‌داد و به مبانی تجربی بی‌توجهی می‌کرد، آن را در نهایت غیرمنطقی می‌دانست. وی بر این باور بود که زمانی که این‌گونه پزشکی داروهای امروزی را تجویز می‌کند، دنبال توضیح بیماری نیست؛ به‌سخن دیگر، از دید اکرکنشت، در این نوع پزشکی، مفهوم عقلانیت، فرخ بر مفهوم اثربخشی است.

این نورمن ای. اسکاج^۲، انسان‌شناس بریتانیایی تبار بود که برای نخستین بار در سال ۱۹۶۳ در آمریکا با انتشار مقاله‌ای، به «انسان‌شناسی پزشکی» رسمیت آکادمیک داد. پس از آن، تولیدات فکری آن، رشدی شتابنده به خود گرفت و به یکی از پویاترین گرایش‌های انسان‌شناسی تبدیل شد. در این زمینه باید به نقشی نیز اشاره کرد که متخصصان حرفه‌های پزشکی، روان‌پزشکی و روان‌شناسی، در رشد و بالندگی این گرایش داشتند. در واقع، در آغاز راه، برخی از انسان‌شناسان در اصل پزشکان، درمانگران، روان‌پزشکان و روان‌شناسانی بودند که در میان آنها می‌توان از خود ویلیام هالس ریورس یا ابرام کاردینر نام برد.

1. Erwin H. Ackerknecht

2. Norman A. Scotch